

de monoğrafler henüz kâfi derecede çoğalmadan mukayeseler, istatistikler, grafikler ve bazı tamimlere geçilmiş olmasıdır. Şimdilik hüküm vermek devresinden çok uzak bulunmak üzere, bu tarzda, pek çok monoğrafi beklemek mevkiindeyiz.

EKONOMİK SOSYOLOJİYE GİRİŞ

Çeviren: Doçent Niyazi Berkes. Yazan: N. S. B. Gras - Harvard Üniversitesi profesörlerinden, Ankara 1941, S. 174.

Harvard Üniversitesi profesörlerinden N. S. B. Gras'ın ekonomik tarihe giriş adlı eserini Niyazi Berkes ekonomik sosyoloji adıyla Türkçeye çevirdi. İsmi bu suretle değiştirmesine sebep olarak bu kitabın muhtelif cemiyet tiplerinin ekonomik tekâmülünü mukayeseli bir tarzda tasvir etmesini bundan dolayı da bir nevi sosyoloji yapmasını ileri sürüyor.

Müellif, kitabının metodu ve mevzuu hakkında izahat vermeden doğrudan doğruya cemiyetlerin maişet şekillerinin tekâmülünde birinci merhale olan toplayıcılığı anlatmaya başlıyor. Eski zamanda ve modern devirlerde gıda toplamakla geçinen (Ceuillette) en iptidai cemiyetlerin ekonomik hayatı hakkında umumî şeyler söylüyor. Bu bahsi göçebelik ekonomisi, yerleşik köy ekonomisi, kasaba ekonomisi ve nihayet metropolis ekonomisi takip ediyor. Profesör Gras muhtelif cemiyetlerin tarihî devirlerde nasıl yaşadıkları, gıdalarını nasıl temin ettikleri hakkında faydalı malûmat veriyor. Bununla beraber müellifin ekonomik hâdiseleri izahtaki metodu vazıh değildir. İfadesi tam bir izahtan ziyade tasvir gibi görünüyor. Bahsedilen meseleler bazan sarıh kaynakları gösterilmeden yalnızca mücerret tavsif halinde bırakılmış tabiat bilgisi şeklindedir.

Cemiyetlerin ekonomik tekâmülünü tetkik ederken okuyucuyu en çok meşgul eden nokta bir tipten diğerine nasıl geçildiğinin anlaşılmasıdır. Bu hususta müellif eğer tam bir tavsifci olarak kalmaya razı olsaydı "içtimaî tekâmül" problemini cevapsız bırakmakla beraber sinematografik bir şema vermiş olurdu. Fakat müellif hiçbir zaman bununla kanmıyor, meselâ göçebelikten köy halinde yerleşmeye insan cemiyetlerinin nasıl olup da geçtikleri me-

selesi müellife göre çok mühim olmak lâzımgelir. Çünkü "Bir yere daimî yerleşmek olmaksızın medeniyet mümkün olamazdı." diyen Gras, bu yerleşme hâdisesini izaha kalktığı zaman çok müphem bir ifade ile "birçok ziraatçi göçebeler yavaş yavaş ve ister istemez muayyen bir toprağa yerleştiler" demektedir. Nitekim aynı ifadeyi başka yerlerde de görüyoruz: "Köy zaman geçtikçe toprağa müstenit bir zümre haline gelmiştir.", "fakat yavaş yavaş yerleşme ilerledikçe ve teşekkül etmiş köyler sahasını ilerlettikçe, v.s.."

Cemiyetlerin tekâmülünde birinci derecele âmil olarak gösterdiği bu "yerleşme" hâdisesini, böyle çok müphem ve gayri muayyen ifadelerle yavaş yavaş, ister istemez, zaman geçtikçe olduğunu söylemek hiç de tatmin edici değildir. Cemiyetlerin tekâmülünde zaman'ın muntazam ve tedricî bir faktör olduğunu isbat etmek pek de mümkün gibi görünmüyor. İnsan cemiyetlerinin hiç değilse 150 bin yıllık bir tarihi vardır. Halbuki bunun yalnız son 5 bin yılında yerleşmiş cemiyetlere rastlıyoruz. Yalnız bu hâdise, yerleşmenin yavaş yavaş ve ister istemez olmadığını göstermeye kâfidir.

Müellif toplayıcılıkla yaşayan cemiyetlerin iptidailiğini izah hususunda da çok mütereddidir. Bunu bazan iklimin tesirine, bazan münzevilîğe ve münasebetlerin azlığına atfetmektedir.

Göçebelik, istilâ, muhaceret, hicret gibi birçok mefhumlar birbirine karışmaktadır. Cemiyetlerin göçebelikten yarı göçebelîğe (transhumance) nasıl geçtiği çok iyi görülmediği gibi; istilâ yapan bazı cemiyetleri de göçebelilerden ayırmak lâzımdır. Anadoluya gelen Türklerin mühim bir kısmı Orta Asyada çiftçi ve köylü idi; kasabaları ve siteleri vardı.

Dr. Niyazi Berkes'in sade Türkçe ve temiz bir ifade ile yapmış olduğu bu tercüme ekonomik sosyoloji ve içtimaî morfoloji sahasında hiç de zengin olmayan kütüphanemize büyük bir hizmet etmektedir. İstihsal şekillerile dinî tasavvurlar ve cemiyetlerin siyasî bünyesi arasındaki karşılıklı münasebetin de kâfi derecede gözönünde tutulmaması kitabın eksiklerinden biridir: Meselâ toplayıcılık hayatının totemik itikatlar üzerinde ve totemik itikatların da hayvan ve nebatların ehlileştirilmesi üzerindeki tesirleri, mukaddes yerlerin yerleşme hâdisesi ve yerleşmenin natürist dinler üzerindeki tesiri kâfi derecede belirtilmiş olmadığı için birçok noktalar ancak tasviri aşan müphem izahlar halinde kalmaktadır.